

استاد اکرم و ولی نعمت بنعم سعادتو شوقی

افندی حضرت کبریہ تقدّم بیکام خدمت

عالمی

شرح قانون اراضی

تر

خالص اشرف

مکتب حقوق شاہانہ مآذون لندن

معارف نظارت جلیہ سنک رخصتیہ طبع اولئم شد

در سعادت

(محمود بک) مطبعہ سی — باب عالی جوارندہ ابوالسعود

جاده سندہ نومرو ۷۲

۱۳۰۶

عرض مرام

سیارهٔ حیرت‌فرسای ارض، که نسخهٔ کبرای کائنات اولان
نوع بشرک بر تخصصگاه طبیعی و تدارک اسباب معیشت
امرنده بر منبع واردات دائمی‌سیدر؛ سائقهٔ فطرت و الجای
ضرورت ایله بعض قیود اعتباریه الله آنه‌رق ممالک مختلفه‌یه
تقسیم و هر مملکت «دولت» نام عظمت آسمای تحتنده
یکدیگر نردن کلیاً مستقل برر هیئت اجتماعیه‌یه احاله و تفویض
ایدلشدر .

هر دولت زیرادارهٔ حکمرانیسنده اولان اراضی‌نی‌کندی
مزاج و احتیاجنه کوره تصرف و اداره‌ده سر بست بولندیغنه
نظراً اتخاذ ایله‌یکی اصول دائره‌سنده ترکب ایته‌یکی افراد هیئت
میاننده توزیع و تصرف، فراغ، انتقال کبی قواعدی متضمن برر
مجموعهٔ «حقوق فلاحه» تنظیم ایدرک - تقصائی تربیه ایله -
کندی حقنه راضی اولیوبده آخرک حقوقنه تسلطه میال بولنان
متجاوزین حقوقک تجاوزات ملحوظه‌لرینه میدان بر اقامش

عرض مرام

و شو صورتله او منبع واردات طبعندن استفادۀ حقیقیۀ افراد
تحت تأمینہ النمشر .

از جمله فرانسه دولتی میلادک بیک یدیوز طقسان برسنه
سندہ اراضی و املاکه و عادات فلاحت و ضابطۀ زراعتہ دائر
بعض قواعدی مشتمل اوله رق « قودرورال » نامیلہ باشلوجه
بر « قانون فلاحت » وضع و تنسیق ایدرک فرانسه اراضیسناک
حریتنی اعلان و « فؤدالیزم » اصولی زمانندہ دره بکترینک
اصحاب اراضی حقندہ روا کوردکلری « آنغاریه » عادت
کریه سنی منع و الغا ایتمشدر .

جناب حق روح جسم ملک و دولت و مابہ الحیاء افراد ملت
اولان سو کیلی پادشاهمز پادشاه عدالتپناه و شهنشاه معارف
اکتتاه افندمز حضر تلرینی تخت عالیخت ملوکانه لرندہ کمال
شان و شو کتله قدر تمصیر بیورسون؛ دولت ابد مدت علیه لری
دخی بدایت تأسسند نبری شریعت مطهرۀ احمدیه یه مستند
اوله رق بو یولده برچوق اصول و قواعد التزام و متعدد مجله
قواعد وضع و اتخاذ ایلدیکی حالده نهایت یتمش درت تاریخندہ
« قانوننامه اراضی » عنوان معدلتنشانی تحتندہ بر رهبر عدالت
وجوده کتورمشدر .

عرض مرام

اوليه بر معيار عدل و دادكه مستند اولديني اساس غرائك
متانت و رصانتی سایه‌سندده شمس حقيقت كبی بالجمله ملل
متمدنه قوانین فلاحتی میاننده بر موقع عال العال احراز
ایلمشدر .

مع مافیه بر قانون تقدر مکمل اولسه جامع و واضعی انسان
اولديني ایچون البته بعض نواقصی بولنه جنغنه و خصوصیه تعاقب
حوادث و روزگار ایله بر چوق مسائلک تعدیل و توسیعی حقنده
مجبوریت حقیقیه حاصل اوله جنغنه بناءً بو قانون حکمتمون دخی
تاریخ نشر و اعلاند نبری بر چوق تعدیلات و توسیعات کوره رک
جداً محتاج تفسیر بر حاله کلمش و حتی ناسخ و منسوخلرینک محو
و اثباتیه لزوم اصلاحی ایلروده دولتجه دخی حس اولنه رق
تصحیحه تشبث ایديله جکی شبهه دن آزاده بولنمشدر .

بو تشبثک ثمره نافعیه سی اقتطاف ایديله بيلمک ایچیه
بر وقته عرض احتیاج ایتمکله برابر بوکون ساحه بروز انتشار
اولمش اولسه بیله متن قانونه طوقنلمیوب یالکزمفسوخ
اولان عبارات چیقاریله رق لزومنه کوره یرلرینه فقرات ناسخه
معلومه علاوه سیله بعدالتصحیح ینه حال سابقنده براقه جنعی
جهتله - قواعد دقیقه فقهیه و قانونیه اوزرینه منبی اولمق حسیه

عرض مرآه

محتاج حل وایضاح نیجه نیجه مسائلی جامع اولان قانوننامه اراضی حقنده شرح و تفسیر یوللو یازیله جق آثارک شوائب تبدیل و تحولدن مستغنی قاله جفی آشکاردر .

ایشته بو مطالعه یه مبنیدر که قانوننامه مذکور احکامناک ظنون مؤوله دن تجرید یله اصل غراسنه تفریعی ضمننده استاد محترم مکتب حقوق شاهانه اراضی قانونی معلمی و مکتب اعدادیه ملکیه مدیری عزتلو شکری بک افندی طرفندن واقع اولان تقریر لاله بعض کتب معتبره نك اساس اتخاذای صورتیله حصوله کلان شو اثری « شرح قانون اراضی » نامی تحتنده نشره جرات ایلدم .

استفاده دن خالی اولمز امید یله اول امرده مدنیت اسلامیه نك بدایت انتشارندن دولت علیه عثمانیه نك ابتدای ظهور و تأسسنه و دولت علیه نك بدایت تأسسندن بو کونه قدر اراضی حقنده اتخاذا اولنان قواعد شرعیه و اصول تصرفیه یه دائر « مدخل » نامی تحتنده بعض معلومات اساسیه و تاریخیه اعطا ایلدکن صکره متن قانون ماده بماده عینا درج و صره سیله شرح و ایضاح اوانه رق فسخ و یا تعدیل ایدی لان مواد قانونیه نك فقرات مفسوخه و معدوله سی و الان حکمی باقی اولان فقراتی ارئه

عرض مرام

وقانوننامه اراضی یہ ذیل اولق اوزره نشر ایدیلان بالجمله مواد
وفقرات قانونیه ایله مقصده توافق ایدہ جک بعض اوامر
سامیه ومحجرات عالیہ حرفیاً نقل اولمشدر. وتصرف، فراغ،
انتقال کبی تطبیقات قانونیہ سی کثیر اولان مواد قانونیہ نک
تعلق ایتدیکی فصل باشارینه دخی « معلومات مخصوصه »
عنوانیله بعض مسائل مفیده ومختصره درج وعلاوه ایدلمشدر
فقدائی بضاعه می ارانه دن بشقه بر دکری اولیمان شو اثر دن
بر استفاده متصور السه اوده اصحاب فضل وکمالی اراضی
قانونبه دائر مکمل ومفید آثار عالیہ تألیفنه ترغیب وتشویق دن
عبارت اوله ییلور .

مکتب حقوق شاهانه مآذونلرندن
خالص اشرف.

مَدْخَل

اراضی قانوننامہ سی قواعد فقہیہ یہ ابتدا ایدلدیکندن میناعلیہی اولان مسائل شرعیہ ولوکہ اجمالاً اولسون بیلنمدکجه قانوننامہ مذکور حقنده اساسلیجه برعام استحصالی قابل اولهمیه جغنه ومسائل شرعیہ مذکورہ نك تعلمی ایسه اولاصدر اسلامده اراضینک طرز تصرفیه متعلق بهی اولان مسائلك کیفیت ثبوتی وثانیاً دولت ابد مدت عثمانیه نك بدایت تأسسندن شمدهی یہ قدر اراضی حقنده اتخاذ اولنان اصول تصرف ایله اولبابده وضع وتوسیع بیوریلان قوانینک مستندالیهی اولان قواعد شرعیہ وتاریخیہی ذکر و بیانہ وابسته بولندیغنه بناءً معلومات مجملہ آتیه نك اعطاسنه مجبوریث حاصل اولمشدر .

مستغنی عرضی وایضاح اولدیغی اوزره دین مین احمدی میلادک التنجی عصرنده ارض عربده انتشاره باشلمشیدی . اولوقتی سکنه ارض عرب اقوام وعروق مختلفه یه منقسم اولدیغی حالده بر مقدار موسوی وعیسوی اوله رق اکثریسی پتپرست مشرکیندن عبارت ایدی . سرعتله انتشاره باشلیان دین ومدنیت اسلامیه مشرکین عربک ممانعت شدیدہ سنه آماج اولدیغندن تساطات جاهلانہ لرینی دفعه مجبور اولان موحدین ایله بینلرنده علی الاکثر مجاهده ومحاربه واقع اولبور ایدی . ایشته شو صورتله منع وتنکیل ویا مغلوب ایدیلان مشرکینک اموال واملاکی غنائمدن عد واعتبار ایدیلهرک اغتنام اولنه یور ایدی .

غنائم غنیمتک جمعی اولوب عنوة فتح بیوریلان بلاد اها لیسندن جبراً و قهراً انسان اشیایه اطلاق اولنور ، که اوده درت قسم اولوب اولاً اسرا ، ثانیاً سبی ، ثالثاً اموال منقوله رابعاً اراضی دن عبارتدر . تعداد ایدیلان اقسام غنائمک اولکی اوچ قسمنک بزه تعلق اولیوب موضوع بچشمز دردنجی قسم اولان اراضی به منحصردر .

اغتمام ایدیلان اموال غنائم تخمیس ایدیلهرک یعنی بشن قسمه تقسیم اولنهرق بر قسمی بیت المال ایچون آلیقونلدقن صکره باقی درت قسمی بین الغزاة اسب سوار اولانلره ایکیشر و پیاده لره بر حصه اولمق اوزره توزیع اولنهیور ایدی .

بیت المال ایچون آلیقونیلان خمس حصه غنائم دخی بشن قسمه تقسیم ایدیلهرک بهر قسمی اولاً ازواج مطهراته و مصالح مسلمینه صرف ایدلمک اوزره سیدالکونین صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزه ، انیاً اقربای نبیه ، ثالثاً محتاجین و یتیمی به ، رابعاً مساکینه ، خامساً ابنای سبیله یعنی مسافرلره متساویاً توزیع ایدیلهیور ایدی ، که بونلره « اصحاب خمس » تعیر اولنور ایدی .

قبل التخمیس غزاته ویریلان حصه لردن دون اولمق اوزره اولاً انسانی محاربه ده حاضر بولتان نسوانه ، ثانیاً محاربه ده دلیلک خدمتی ایفا ایدن ذمیلره ، ثالثاً صبیانه ، رابعاً مملو کینه یعنی کوله لره دخی برر مقدار حصه اعطا اولنهیور ایدی ، که بونلره « اصحاب رضح » تسمیه و لنور ایدی .

غننائمک بین الغزاة تقسیمی و قبل التقسیم افراز اولنان خمسنک اصحاب حصه توزیعی ادله اربعه دن کتاب و سنت و اجماع امتله ثابتدر .

بر منوال معروض فتح بیوریلان بلاد اراضیسی غنائمدن معدود

اولدیغندن اموال منقوله وسائر لرندن بشقه اراضیلرینک دخی اولوجهله تقسیم ایدلمسی طبیعی ایدی .

شوقدر وارکه اغتنام ایدیلان اراضی دائماً بین الغامین تقسیم اولنمیوب بعض احوالده رقبه سی بیت الماله عائد اولمق اوزره توقیف ایدلمکده ایدی .

بو بایده ائمه اربعه بیننده تاریخ روایتندن متولد براختلاف موجود اولوب فقط ائمه خنفيه حضراتی هر حالده « بر مملکتی فتح بیوران امام مسلمین حضرتلری دیلرسه اومملت اهاالسنک اموالی بین الغامین تقسیم ایدر وایدلرسه اهالی غیر مسلمه سنی لرلنده تقریر وابقا وخراج وجزیه یه ربط ایلر و یاخود یا اهالی بی نفی واجلا ایلر ویا تقسیم وابقا ونفی واجلا بیورمقسزین اراضیلرینی بیت المالدن عد ایدر » رأخی بیان وتصویب بیوریورلر .

حاصلی اراضی مغتتمه بعضاً بین الغزاة تقسیم وبعضاً بیت المال ایچون توقیف ایدلدیکندن صدر اسلامده اراضی : « اراضی مملوکه » و « اراضی غیر مملوکه » اولمق اوزره ایکی قسمه آیرلمشیدی ، که مجرد تسهیل ضبط ایچون - اراضی مذکوره نك بهر قسمی ایله درلت علیه نك بدایت تأسسندن اعتباراً شمدی یه دکن اراضی حقنده اتخاذ اولنان اصول تصرف بر وجه آتی بر بایده کوسترلمشدر .

— ❦ باب اول ❦ —

❦ اراضی مملوکه بیاننده اولوب درت فصلی حاویر ❦

اراضی مملوکه : صاحب و مالک معنی اولان اراضی یه اطلاق

اولنور، که اوده درت قسمدن عبارتدر قسم اول « اراضی عشریه »
 قسم ثانی « اراضی خراجیه » قسم ثالث « اراضی مقطعه » قسم رابع
 « تمه سکنا اعتبار اولنان محل » لردر .

— فصل اول —

﴿ اراضی عشریه بیاندهدر ﴾

اراضی عشریه : حرباً وقهرأ آلتوب بین الغامین تقسیم بیوریلان
 وبرده طوعاً اسلامیتی قبول ایتدکری جهتله تملیکاً ینه صاحببری
 عهدسندله ترك وابقا قلنان وارضی مواتدن مسلمین طرفندن احیا
 اولنان اراضیدن عبارتدر .

شوفادهدن دخی اکلاشیله جنی اوزره اراضی عشریه اوچ قسمه
 منقسم اولوب قسم اول عنوة فتح بیوریلان بلاد اهالیسنندن جبراً
 وقهرأ ضبط اولنوب غانمینه تقسیم اولنان یرلردر .
 قسم ثانی طوعاً اسلامیتی قبول ایلدکری جهتله ینه احجابی
 عهدسندله تقریر وابقا قلنان محملردر .

قسم ثالث اراضی مواتدن مسلمین معرفتیه احیا اولنان یرلردر .
 اراضینک برمنوال مذکور بین الغامین تقسیم ویا احجابی عهدسندله
 ترك وابقا ایدلمسیله محیلرینه تملیکی سنتله ثابتدر . شویله ، که عنوة
 فتح بیوریلان خیر نام بلده نک اراضیسنی سیدالکونین صلی الله تعالی
 علیه وسلم اقدمز اولوجهله بین الغامین تقسیم وطوعاً اسلامیتی قبول
 ایدن مدینه منوره ایله طائف اهالیسنک اراضیسنی احجابی یدنده
 تملیکاً ابقا بیوردقارندن مشروعیتک فعل نبوی ایله ثبوتی تحقق

ایتدیکي کبي اراضی ء موآدن مسلمینک احیا ایتدکری یرلرک اراضی ء
 عشریه دن عد و اعتبار ایدلمسی دخی « من احیا ارضاً میناً فیهی له »
 حدیث نبویسی ایله ثابت اولمش و بودرلو اراضییه اراضی ء عشریه
 نامی ویرلمسی اهالی ء مسلمیه به تملیک اولنان اراضییه ابتداء ء عشر وضع
 ایدلمکده اولمسی سببیه مبتنی بولنشدرد .

فصل ثانی

اراضی ء خراجیه بیانده در

هر نقدر وقت سعادتده عنوة ء فتح بیوریلان بلاد اراضیسی
 بین الغامین تقسیم و طوعاً اسلامتی قبول ایدن محال اراضیسی اصحابی
 عهده سنده تقریر وابقا ایدیلور ایدیه ده اهلینسک استیمانی اوزرینه
 صاحباً فتح بیوریلان بلاد اراضیسی اصحابی اولان غیر مسلملر عهده سنده
 ابقا ایدیلرک جزیه [۱] و خراجه ربط ایدیلر یور ایدی .

بومثللو اراضینک خراجه ربطی خصوصنک مشروعتی فعل نبوی
 واجماع امتله ثابتدر . شویله ، که فخر کائنات (ع م) اقدمز خیبر
 نام بلده نك سکنر حصونندن ایکی حصونتی صاحباً فتح بیوردقلری
 حانده حاصلاتنک نصفی بیت الماله عائد اولمق اوزره اراضیسنیینه صاحبیلری
 عهده سنده ابقا ایدرک خراج مقاسمه به ربط بیوردقلری کبی وقوع بولان
 مصالحه اوزرینه نجران اهلینسک رؤس و اراضیسنه شامل اولمق
 اوزره ایکی بیک حله جزیه وضع بیورمشلردرد .

(۱) جزیه رؤس و نفوس اوزرینه طرح اولنان ویرکودر؛ که بوکا خراج
 رؤس دخی دینیلور .

و كذلك ابو بكر الصديق رضى الله عنه افندمن طرفندن صلحاً
فتح بيوريلان عراق طرفندن واقع (حيره) نام بلده اهاليسى جزيه يه
ر بط بيورلمشىدى .

ايسته بو وجهه صلحاً فتح بيوريلوب خراج ر بط اولنان بلاد
اراضيسنه اراضىء خراجيه دينلدىكى كبي حضرت عمر الفاروق رضى الله
عنه افندمن طرفندن عنوة فتح بيوريلان بلاد اراضيسى دخى استحساناً
خراج و جزيه يه ر بط ايديلهرك غير مسلم اولان اصحابى عهده سنده
تقرير وابقا بيورلديغندن او مثللو اراضى يه دخى اراضىء خراجيه
نامى ويريلور .

اراضىء مذكوره اراضىء عشريه كبي صاحبلىنك ملك
مشروعلى اولديغى جهتله بونلرده دخى بيع و شرا و هبه و رهن و وقف
و وصيت كبي احكام املاك جارى اوله جنى طبعيدر .

اراضىء مملوكه نك ايكنجى قسمى اولان اشبو اراضىء خراجيه
ايكى نوع اولوب نوع اولى شمدي يه قدر ذكر و تفصيل ايديلان
اراضيدر . نوع ثانيسى دخى اراضىء غير مملوكه نك ايكنجى قسمنى تشكيل
ايدليكندن نوع مذكوردن ايكنجى بابده بحث اولنه جقدر .

﴿ فصل ثالث ﴾

﴿ اراضىء مقطعه بياننده در ﴾

اقطاع : امير المؤمنين اولان ذات طرفندن زير اداره حكمرانيسنده
بولنان بر مقدار ىرك رقبه و يا منافعى كسيمه و يرلسنه اطلاق اولنوب
اوده تملكاً اقطاع و استغلاً اقطاع ناملريه ايكى نوعدر .

تملیکاً اقطاع : بر محلك رقبه و ملكيتي ايله حقوق تصرفيه سنى اھاليدن برکيمسيه اقطاع ايتمکدر .

استغلاً اقطاع : اراضينك رقبه و ملكيتي داخل اولديني حالده يالكز خراج کبي منافع حاصله سنى اقطاع ايلمکدر .

اقطاعك مشروعتي خصوصى ادلهٔ اربعه دن سنت و اجماع امتله ثابت اولمشدر . شويله، که : فيخر کائنات (ع م) افندمز مدينهٔ منوره جوارنده واقع « تقيع » نام محلك موات اولان اراضيسندن برمقداريني احسابدن « زير بن عوام » حضرت تليزينه اقطاع بيوردقبري کبي حضرت عمر الفاروق (رضى) افندمز دخی ايران قديم حکمدارلري ممالککندن اولوب محاربه ده مقتول اولان ويا فرار ايدن بعض کسانک اراضيسنى و حضرت عثمان (رضى) افندمز احسابدن ايکي ذاته بعض محملري اقطاع بيورمشلر ايدى .

تملیکاً اقطاع اولنان اراضى ، احسابنك ملك صريحي اولديغندن بيع وهبه ووقف ووصيت کبي تصرفات شرعيه بونلرده دخی جارى اولوق طبعيدر .

تملیکاً اقطاع ايديلان اراضى اوج نوع اولوب آنلرده: اولاً اراضىء موات ، ثانياً عامر ، ثالثاً معادن و برتعير عمومى ايله رکازدر .

اقطاع اولنان اراضىء موات دخی ايکي قسم اولوب برنجيسى ازمنهٔ قديمه دنبرو آثار عمارت کورمامش اولان يرلدر .

اشبورنجى نوعك مشروعت اقطاعى فيخرکائنات (ع م) افندمزك « زير بن عوام » (رضى) حضرت تليزينه النقيب ديدلان محلدن برمقدار اراضى بي تملیکاً اهدا بيورملريله ثابتدر .

ايکنجيسى اولجه اراضىء معموره دن ايکن بعده اوزرنده آثار

عمارت قلامش اولان محللردر. بونک اقطاعی « من احیا ارضاً میةً فیهله » حدیث نبویسیله ثابتدر.

اراضیء مواتک اشبو ایکنجی قسمی دخی ایکی نوع اولوب نوع اول اولجه اراضیء معموره دن اولدینی خالده قدیم بر زماندنبری اوزرندن آثار عمران زائل اولمش اولان یرلردر. بونک مشروعیت اقطاعی « عاد الارض لله و لرسوله ثم هی لکم منی » حدیث شریفیه ثابتدر.

نوع ثانی مقدما اموال مسلمیندن اولدینی خالده صاحب لرینک بلاورته وقوع وفاتیله و یا خود صور آخرله آثار عمارتدن محروم قاله رق موات حکمنه کرمش اولان یرلردر. بونک دخی تملیکاً اقطاعی جائز ایسه ده فقهانک بعضیسی اراضیء مواتک شونوعنی لقطه قیلندن عد ایلدکلرندن حقتده لقطه احکامی جریان ایدر. بناءً علیه صاحب معنی ظهور ایتدکده کندیسنه اعاده واعطا و ظهور ایتدیکی تقدیرده آخره اقطاع اولنور رأینده بولنشلردر.

مقطع له احیا ایتک اوزره کندیسنه اقطاع اولنان محلی اوج سنه ظرفنده احیا ایتدیکی تقدیرده آرتق برکونا حق و صلاحیتی قالمیه جفندن محل مذکور کندی یدندن آلتوب برای احیا آخره اعطا اولنمق حکم شریعت اقتضاسنددر.

شوخصوص یعنی تملیکاً اقطاع اولنان اراضیء مواتک اوج سنه ظرفنده احیا ایلمسینک مشروط اولسی قضیه سی حضرت عمر الفاروق (رضی) افندمزک اجتهادیه ثابتدر. شویله، که: فخر کائنات (ع م) افندمز « جهینه » و « مزینسه » قیله لرینه اراضیء مواتدن بر مقدار محلی اقطاع بیوردقلری خالده قبائل مذکوره احیا ایتدکلرندن حضرت عمر (رضی) افندمز فعل نبوی تقضدن احتیاباً اراضیء مقطعه مذکوره یی قبائل مرقومه یدلرنده ابقا بیورمشلرایسه ده او وقتدن

اعتباراً احواء اراضی خصوصاً اوچ سنه ظرفنده اجرا ایدلمسنى قاعده اتخاذا بیورمشلردر .

﴿ عامر ﴾

عامر : حال حاضرده کلفتسزجه قابل زراعت اولان یرلر اولوب ایکی نوعه منقسمدر . نوع اول اهالیء مسالمه به مضاف اولان قابل زراعت یرلردر . بومثللو اراضینک اقطاعی غیر جائز اولوب آنلر اوزرنده بیت المالك حق یالکنز عشر و خراج کبی ویرکو استحصالندن عبارتدر .

نوع ثانی : کلفتسزجه قابل زراعت اولدینی حالده مالک معینی اولیان یرلردر . بونلردخی اوچ قسم اولوب برنجی قسمی : حین فتیحه خمس مقابلی اوله رق سچیلوب توقیف اولنان یرلردر .

ایکنجی قسمی : غامین ارضا اولنه رق ترک استیریلان اراضی ایله حین محاربه ده شهید اولانلرک و یا فرار ایدنلرک حصه لرینه اصابت ایلیان یرلردر . بو مثللو اراضی حال حاضرده قابل زراعت اولدینی حالده اقطاع اولنه بیلورسه ده قابل زراعت اولدینی تقدیرده اقطاع ایدیله مز . حتی حضرت عمر الفاروق (رضی) افندمز سوات اراضیسندن بو قبیلدن بمقدار محلی قابل زراعت اولدینی ایچون تملیکاً اقطاع بیورمیه رق آخره ایجار طریقیه ویرمشیدی .

فقط مرور زمان ایله استیجار طالبلرینک غایت نادر اوله رق ظهور ایتمسه بناءً اراضی مذکوره غیر قابل زراعت برحاله کلدیکندن حضرت عثمان (رضی) افندمز اوقیلدن اولان اراضی یی از بر بدل ایله آخره تملیکاً اقطاع بیورمشلر ایدی .

عامرك اوچىنچى قىسمى : اراضىء عشرىه وياخود اراضىء خراجيه دن ايكن صاحبلىرىنك بلاوارث وفات ايتلمرى اوزرىنه بيت الماله قالمش اولان يرلردر . كذلك بونلر دىخى حال حاضرده قابل زراعت اولدقلىرى تقديرده اقطاع اولنه مزلىر . اراضىء عشرىه نك ماللك معنى اولدىنى جهته او مقوله اراضىنك اقطاع اولنه ميه جى بدىه اولدىنى كى اراضىء خراجيه نك برنجى نوعى دىخى ذوات معينه ه مضاف اولدىغىدن انلر كده اقطاع ايديله ميه جى طبعيدر . اراضىء غير مملوكه نك دردىجى قىسمى تشكيل ايليان اراضىء خراجيه نك ايكنجى قىسمىنك ايسه رقبه سى بيت الماله عائد اولق و خراجى ادا ايدلك شرطيله يالكنر حقوق تصرفيه سى آخره ويرلديكندن كذلك اقطاع ايديله ميه جى بر امر جليدر اراضىء عشرىه نك استغلالاً اقطاعى يعنى عشر اراضىنك آخره اعطاسى دىخى قطعاً جائز دكلدر . چونكه عشرىه نك توزيى ايجون شرعاً معين كسان واردر . يعنى عشر اولاً فقير ، ثانياً مسكين ، ثالثاً عمال ، رابعاً غارم ، خامساً فى سبيل الله ، سادساً ابن السبيل ، سابعاً مكاتب دن عبارت اولق اوزره شرعاً يدى قسم ناسه تقسيم ايدلديكندن آخره ويريله ميه جى ازاده شك وارتيا بدر .

اراضىء خراجيه نك يعنى خراج اراضىنك قابل اقطاع اولوب اولماسى خصوصنده فقها اختلاف ايتمشلر ايسه ده بر بلده نك محافظه سنه مأمور اولان عسكره خراجك اقطاع اولنه بيه جكنه اكثر فقها قابل اولمشلردر .

﴿ ركاز - ياخود - معادن ﴾

ركاز حقه ده كى احكام شرعيه نك مشروعتى « وفى الركاز

خمس « حدیث نبویسیه ثابت اولمشدر . بوکا تعیر دیگرله معادن دخی دینیلور ، که طبعی و غیر طبعی اولمق اوزره ایکی نوعدر .

رکاز طبعی : افراد بشرک صنع ومدخلی اولمقسزین طبعیةً اراضینک جلیس وغورنده یعنی سطح ویابطن ارضده موجود اولان معاندنر .
رکاز غیر طبعی : افراد بشر طرفندن بالفعل دفن اولنش اولان مسکوکات وسائر کبی ذیقیمت اشیادر .

رکازک هر ایکی نوعنک اقطاعی جائز اولوب اولماسی مسئلهسنده فقها اختلاف ایتمشلردر . بر طاقی بتون بتون عدم جوازینه قائل اولدقلری حالده بعضیلری سیدالکونین (ع م) افندمزک «معادن قبلی» دن بر مقدار محکم جلیس وغورینی اصحاب کرامدن برذاته اقطاع بیوردقلرینی مقام استشهاده ایراد ایدرک معادنک مشروعیت اقطاعی راینده بولنورلر . مفتی به اولان قول دخی بواسه ده اشبو اقطاعک تملیکا اقطاع ویاخود استغلالا اقطاع اولوب اولمدیغنده ینه اختلاف آرا وقوعبولمشدر . شویله که بر قوله کوره مقطوع له کندوسنه تملیکا اقطاع اولنان اراضینک رقبهسنه مالک اوله جغندن ولو سلم حفر ایدرک انتفاع اتمامش اولسون اول اراضی داخلمده کی معادنه مالک اوله جینی وبنءعلیه بعدالوفاة ورثهسنه انتقال ایده جکی راینده بولندقلری حالده دیگر قسمی رکازک تملیکا اقطاعی جائز اولیوب یالکز استغلالا اقطاعی مجازدر قولی سرد وایتان ایدیورلر .

مع مافیله ک مفتی به اولان دیگر بر قوله کوره اراضینک کرک تملیکا و کرک استغلالا اقطاعی جائز اولوب هر ایکسینک مشروعیتی بروجه معروض فعل نبوی ایله ثابتدر .

اراضی مختلفه داخلمده ظهور ایدن معادنک کیملره عائد اوله جینی مسئلهسی تعلق ومناسبت تامهسی اولان یوز یدنجی مادهنک شرحنه

ترك اولدينى جهته ماده مذكوره يه مراجعت اولنق اوزره بوراده تفصيلندن احتراز ايدلدى .

— فصل رابع —

﴿ تمه سکنا اتخاذا اولنان محللر بياننده در ﴾

اراضی مملوکه نك دردنجی قسمی تمه سکنا اعتبار اولنان محللر اولدينى يوقاریده بيان اولمشیدی . اراضی مذکوره قرا وقصبات درونلرنده بولنوب برای سکنا لزومی مقدار عرصه لردن عبارتدر . بونك مشروعتی حضرت عمر الفساروق رضی الله عنه افندمرك اجتهاديله ثابتدر . حتی امام مشار اليه اراضی مملوکه نك شو قسمندن ويرکو تحصيلنی دخی عفو بيورمشلر ایدی .

— باب ثانی —

﴿ اراضی غیر مملوکه بياننده اولوب درت فصلی حاویدر ﴾

اراضی غیر مملوکه : صاحب ومالك معنی اولميوب رقبه سی بیت الماله عائد اولدينى حالده منافعی عمومه عائد اولان اراضی به اطلاق اولنوب درت قسمندن عبارتدر . قسم اول اراضی مملکت ، قسم ثانی اراضی خراجیه نك غیر مملوك نوعی ، قسم ثالث اراضی موات ، قسم رابع اراضی محمه در .

فصل اول

اراضیء مملکت بیانده در

اراضیء مملکت : عنوةً فتح بیورلدینی خالدہ بین الغامین تقسیم ایدلمکسزین رقبہ سی بیت المالہ عائد اولمق اوزرہ توقیف اولنان ویا اراضیء عشریہ وخرایہ دن ایکن صاحب لرینک بلا وارث وقوع وقاتیہ ویا خود صور آخرلہ بیت المالہ قالان اراضیہ اطلاق اولنور، کہ بوکا تعبیر دیگرلہ « اراضیء بیت المال » و « اراضیء حوز » دخی دینلور .

اراضیء مذکورہ نك حقوق تصرفیہ سی خراج اراضی بی ادا ایتمک شرطیہ آخرہ اعطا ایدلدیکندن یعنی عاداتا طالب لرینہ ایجار اولندیغندن متصرف لرینک بونلرده رهن وحبسہ ووقف ووصیت کبی احکام شرعیہ اجراسنہ صلاحیت لری اولمدینی مثللو وقوع وفات لری تقدیرنده ورثه لری آنلرک یزینسہ قائم اوله من ایدی . شو قدر وارکه خراج اراضی اعطسا اولندیغنی مدتده ارض معطی به متصرفندن آلنوب بشقہ سنه ویریه من ایدی .

فصل ثانی

اراضیء خراجیہ نك ایکنجی نوعی بیانده در

یوقاریده دخی تصریح اولندیغنی اوزرہ صلحاً فتح بیورلدینی خالدہ